

SALOISTEN SANKARIVAINAJAT 1939-1945

Vapauden lunnaat

Paavo Haapakangas

Paavo Haapakangas

Saloisten sankarivainajat 1939-1945

Vapauden lunnaat

Kirjan kannessa kuvanveistäjä Eino Seppäsen sankaripatsas „Sotilaan rukoua“, Tauno Särkkä, Martti Haaksiluoto sekä Heikki Harjun hautaan lasku. Takakannessa Heikki Peltomaan Nilla-leski ja lapset Reijo, Raimo, Risto ja Jorma, Kalle Marjaniemen Irja-tytär, Veikko Korpelan Vieno-leski ja Aino-tytär sekä Niilo Mattilan Aukusti-isä ja tyttäret Eini ja Maila.

© 2023 Paavo Haapakangas

Kannen suunnittelu: Paavo Haapakangas
Sisuksen taitto: Paavo Haapakangas

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi
Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-33-0493-2

Lukijalle!

Kirja sisältää 75 erilaista sankaritarinaa. Kirjan sankarivainajat ovat saloistelaisia tai sellaisia, joiden lähiomainen on asunut tuolloin Saloisissa. Talvisodan sankarivainajia on 11, jatkosodan 62 ja Lapin sodan 2. Sankarivainajista 17 katosi taisteluissa. Kolme heistä jäi vangiksi ja kuoli vankileirillä sairauteen. Sankarivainajista 10 sairastui sodan aikana ja kuoli sodassa saamaansa sairauteen, yleensä tuberkeliin. Sankari vainajista 67 on haudattu ja siunattu tai pelkästään siunattu Saloisten sankarihautaan, 3 Raahen sankarihautaan, 1 sankarihautaan Pattijoelle, Siikajoelle, Ylivieskaan ja Soanlahdelle sekä sukuhautaan Saloiisiin. Sankari-vainajien joukossa on kymmenen veljesparia sekä yksi isä-poikapari.

Sankarivainajat olivat pääosin maatalojen poikia tai nuoria viljelijöitä, jotka lähtivät puolustamaan isänmaataan vähäisellä sotilaskokemuksella. Heistä kouliutui nopeasti todellisia korpisotureita. He olivat hyväkuntoisia ja nykynuoriin verrattuna pienikokoisia miehiä. Kutsunnussa heidän keskipituus oli 168 cm ja paino 62 kg. Kaatuneiden keski-ikä oli hieman yli 27 vuotta.

Raskaimmat menetykset Saloisten sotilaat kokivat jatkosodan alussa Pistojoella sekä jatkosodan lopussa kesällä 1944 Karjalan kannaksella, kun puna-armeijan suurhyökkäyksen aikana käytiin ankaria viivytys- ja torjuntataisteluita. Vaikka menetykset olivat suuria, näiden taisteluiden ansiosta rauhanehdot olivat sellaiset, että maamme säilytti itsenäisyytensä ja vapautensa.

Kirjan sisältö perustuu asiakirjoihin, kirjoihin, sanomalehtiin, kaatuneiden sukulaisilta saatuihin tietoihin, sukuselvityksiin ja valokuvuihin sekä haastatteluihin ja suvuissa sukupolvelta toiselle kerrottuihin tarinoin. Tarinat ja muistikuvat kahdeksankymmenen vuoden takaa ovat eläneet kansan suussa ja joku on voinut kuulla tai muistaa ne eri tavalla. Kirja sisältää kirjeitä ja osia muista asiakirjoista. Ne on kirjoitettu *kursiivi*-tekstillä. Alkuperäisistä teksteistä on korjattu vain selvät kirjoitusvirheet ja virheet, jotka saattaisivat aiheuttaa väärin ymmärryksiä.

Aineiston kokoaminen oli suuri työ, mutta se kannatti. Haastateltujen ikä oli 80-97 vuotta. Kiitän kaikkia, jotka ovat omalla tärkeällä panoksellaan tässä minua auttaneet. Ilman Teitä tämän kirjan julkaiseminen ei olisi ollut mahdollista.

Mukavia lukuhetkiä ja matkoja kuntalaistemme menneisyyteen ja niihin aikoihin, jotka olivat lähihistoriamme vaikeimpia, täynnä työtä, surua ja menetyksiä.

Kirjahankkeeseen olen saanut tukea Raahentienoon Osuuspankilta ja Raahen Seuralta. Tuki on käytetty suoraan paikallisesti myytävien kirjojen hintaan. Lämmin kiitos tukijoilleni.

LÄHDELUETTELO

Kirjalliset lähteet

- K1 Yhteisellä asialla, Raahen ja Saloisten veteraanikirja, Irmeli Marttila
- K2 Etteivät unohtuisi Pattijoen veteraanikirja
- K3 Kannaksen sotakartasto 1939-1944, Ari Raunio ja Mikko Lantz
- K4 Aseveljet korpisodassa, Ari Rautala
- K5 Talvisodan kartta 1939-1940, Karttakeskus
- K6 Sanomalehti Raahen Seutu 1939-1944
- K7 Kaikki isänmaan puolesta, Harri Turunen
- K8 Saloisten ja Raahen seurakunnan kirkonarkistot
- K9 Yleissuomalainen Lapaluoto, Teuvo Virtanen
- K10 Talvisodasta jatkosodan kärsimyksiin, Antti Sippala
- K11 Palosta nousi savut, Marja Halmetoja
- K12 Suojeluskuntatoimintaa Kopsassa, Tapani Lisko

Digitaaliset lähteet

- D1 Kansallisarkisto: Kaatuneiden kantakortit
- D2 Kansallisarkisto: Sotapäiväkirjat
- D3 Kansallisarkisto: Oulun läänin henkikirjat
- D4 Kansallisarkisto: Seurakunnat, kirkonkirjat
- D5 Suomen Sukuhistoriallinen Yhdistys ry
- D6 Sotapolku ja Sotasampo
- D7 Siirtolaisinstituutin siirtolaisrekisteri
- D8 Facebook, Saloisten vanhat suvut
- D9 Facebook, Oskari Väänäsen albumit
- D10 Geni
- D11 Jari Särkän sukututkimukset

Kirjassa on käytetty valokuvissa ja kuvissa näitä tunnuksia. Esim. (Lähde D1).

Haastattelut

Olen haastattellut useimpien sankarivainajien lapsia, sisaruksia ja sukulaisia. Valitettavasti on myös sellaisia sankareita, joiden sukulaisia en ole tavoittanut tai heitä ei ole elossa. Kiitos kaikille, joilta olen tietoa saanut. Ilman Teitä olisi kirjasta tullut kovin vajavainen.

Saloisten sankarihaudat 1940, 1942 ja 2020

Talvisota	30.11.1939 – 13.3.1940	9 sankarivainajaa
Jatkosota	25.6.1941 – 19.9.1944	56 sankarivainajaa
Lapin sota	15.9.1944 – 27.4.1945	2 sankarivainajaa

Maavoimien sotilasyksiköitä ja lyhenteitä

A	Armeija	
AK	Armeijakunta	3 divisioonaa (numerointi I, II, III, IV jne.)
Div. tai D	Divisioona	3 prikaatia tai rykmenttiä
Pr.	Prikaati	1-3 jv patl ja esim. tykkipatteristo
R	Rykmentti	3 pataljoonaa
Patl tai P	Pataljoona	3-4 komppaniaa
K	Komppania	4 joukkuetta
J	Joukkue	4 ryhmää (ryhmässä 9 miestä)

Käytännössä kokoonpanot vaihtelivat riippuen tilanteesta, operaatioista ja resursseista. Yksiköitä usein alistettiin toisen yksikön alle. Tällä varmistettiin, että operaatiolla on vain yksi johtaja. Divisioona oli suurin sotatoimintayksikkö ja partio pienin. Joskus yksiköistä käytettiin peitenumeroita, jotta vihollinen ei mahdollisesti tiedon saadessaan tietäisi, mistä yksiköstä on kysymys.

Jv	Jalkaväki	E tai Esik.	Esikunta
Er.	Erillinen	Erik.	Erikois-
Tyk	Tykistö	V	Viesti
Pion	Pioneeri	Krh	Kranaatinheitin
Pst	Panssarintorjunta	HTK	Henkilötäydennyskeskus
PPP	Polkupyöräpatl.	O.H.K	Oulun huoltokomppania (1930-luku)
PM	Päämaja		

2./III/JR 32 (esimerkki)

Jalkaväen rykmentin 32 kolmannen pataljoonan toinen komppania

Täydellisempi luettelo: www.jyrkinen.fi/historia/sotilasylyhenteet.html sekä Veteraanikirjojen liitteet (Lähteet K1 ja K2)

Karjalan kannaksen joukot ja asemat kesäkuun alussa 1944

Pääasema

VT-asema linnoitus rakennettiin sodan aikana

VKT-asema lähes sama kuin talvi-sodan Mannerheim-linja

Salpa-linja rakennettiin välirauhan aikana

(Lähde K3)

Saloisten sankarivainajat (suluissa sankarihauta muualla)

Nimi	Sivu	Nimi	Sivu
Ansaranta Niilo.....	10	Moell Eemeli.....	126
Aunola Viljami.....	14	Nirkkonen Onni.....	128
Enovaara Yrjö.....	17	Orava Arvo ja Veikko.....	129
Erkkilä Jaakko.....	21	Orava Pentti.....	132
Eskola Väinö (Pattijoki).....	25	Peltomaa Heikki.....	134
Haaksiluoto Kalle ja Martti..	29	Pesonen Olavi.....	139
Haikara Juho (Siikajoki).....	35	Pisilä Olavi.....	141
Harju Heikki.....	38	Poukkula Matti.....	143
Huttunen Vilho.....	41	Puusti Aukusti.....	144
Häyhä Veikko.....	44	Puusti Heikki.....	146
Impola Heikki.....	46	Pyhäluoto Heikki ja Olavi.....	149
Joensuu Jaakko.....	48	Rainomaa Toivo (Soanlahti)..	152
Juusola Yrjö.....	50	Rantanen Valfrid.....	154
Kallio Kalle.....	53	Riihijärvi Arvi.....	156
Karjalainen Aarne ja Toivo..	55	Riihijärvi Veikko.....	159
Keskitalo Aatto.....	59	Saarela Matti.....	161
Kinnunen Lenne (sukuhauta)	65	Saarni Kalevi (Raahe).....	163
Koivu Martti.....	70	Salo Erkki.....	167
Korhonen Erkki ja Yrjö.....	76	Sarkkinen Hugo ja Yrjö.....	168
Korpela Matti.....	79	Siniluoto Tauno.....	171
Korpela Veikko.....	81	Sippala Erkki ja Veikko.....	173
Korpi Niilo.....	86	Sovio Jarl ja Paavo (Raahe)..	178
Koskinen Pekka.....	91	Särkkä Reino ja Tauno.....	184
Krekilä Veikko.....	95	Taimi Yrjö.....	192
Kultala Jaakko.....	97	Tapanila Olavi.....	194
Kurikka Matti.....	101	Tokola Aaro ja Nestori.....	197
Kärenaho Matti.....	103	Tokola Jalmari.....	201
Lamberg Juhana.....	107	Tyybäkinoja Väinö.....	202
Leinonen Aarne.....	111	Viitanen Erkki ja Matti.....	204
Lind Mikko.....	113	Visuri Kauno.....	209
Marjaniemi Kalle.....	117	Visuri Onni (Ylivieska).....	210
Marjomaa Lauri.....	119		
Mattila Niilo.....	121		

Ansaranta Niilo 1925-1944

Niilon molemmat vanhemmat olivat lähtöisin nykyisen terästehtaan alueelta. Niilon äiti oli Emilia Mattila (1892-1952) ja isä Uno Ansaranta (1886-1941). Mattila, joka alkujaan oli nimeltään Mattilanperän talo, oli Kuljunniemen vauraimpia taloja, kun taas Ansarannassa asui lähinnä mautilojen torppareita ja mäkitupalaisia. Emilia ja Uno avioituivat Emilian ollessa vielä alaikäinen ja nuori perhe asui Savolahden Junnilan tilan mäkitupalaisina Ansarannassa. Perheeseen syntyivät lapset Erkki, Reino, Satu, Irma, Niilo, Aarno, Martti, Esko ja Eero. Ansarannan pojat olivat "värikästä sakkia", kun Niiloa ja Erkkiä pidettiin vasemmistolaisina ja Aarno istui aikanaan kokoomuksen edustajana Oulun kaupunginvaltuustossa. Torpparilain voimaantumisen jälkeen Uno ja Emilia lunastivat "Pikku-Piehingin" sydänmaalla olleen torpan ja elivät pientilallisina. Emilia nimitti tätä paikkaa syrjäisen sijainnin vuoksi Korpiloukoksi käyttäessään kirjoituksissaan nimimerkkiä "Korpiloukon Kustaava". Perheen isä Uno kuoli välirauhan aikana 1941. Lapsista vain Erkki oli ehtinyt avioliittoon ja Unon aikana ehti syntyä vain yksi lapsenlapsi.

Mattilan perhekuva n. 1900. Niilo Ansarannan isovanhemmat Juho ja Gustaava sekä heidän lapset takana Valtteri, Arvi, Ruusa, Matilda ja Janne. Edessä Juho-isä, Alli, Emilia, Gustaava-äiti ja Niilo. Mattilan talon vanha päärakennus paloi talvisodan aikaan. Tila jäi terästehtaan alueelle (Kuvan omistaa Vesa Mattila).

Niilo Ansarannan äidin sisarukset Alli ja Niilo Mattila Amerikassa 1910-luvulla. Niilo jäi sinne, mutta Alli palasi ja avioitui Setti Leppäluodon kanssa. Heille syntyi tytär Impi. Impi oli alle vuoden ikäinen, kun äiti kuoli ja isä lähti Amerikkaan. Lopulta Impi päätyi avioliittoon Åke Haraldin kanssa (Kuvan lähde D8).

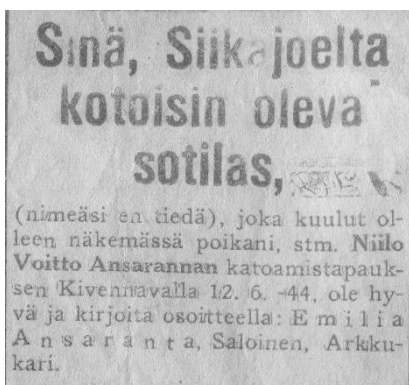
Niilo Voitto Ansaranta, joka oli syntynyt 9.3.1925, joutui 18-vuotiaana kutsuntaan huhtikuussa 1943. Hänen lähiomainen oli äiti Emilia ja osoite Arkkukari, Saloinen. Niilon pituus oli 169 cm ja paino 69 kg. Hän joutui huhtikuussa myös armeijaan Jv.Koul.K 25:een. Niilo koulutettiin viestimieheksi ja lyhyen alokasajan ja koulutusjakson jälkeen hän siirtyi III AK HTK:een (henkilötäydennyskeskus), josta lähetettiin täydennysmiehiä eri yksikköihin. Vuoden 1944 alkupuolella Niilo sai virusperäisen tulehduksen (Parotits epid.) ja oli sotilassairaalassa hoidossa huhtikuulle 1944. Toipumisloman jälkeen toukokuun alussa Niilo siirrettiin puna-armeijan suurhyökkäysten alkaessa Karjalan kannaksella rintamalle etulinjaan 13.Krh.K:n (entinen JR 32 Krh) viestijoukkueeseen. Hän lähti kaverin kanssa vikapartioon Kivennavan maastoon 12.6.1944 ja ajautui väriä tapsia seuraten vihollisen puolelle ja katosi ollessaan vasta 19-vuotias. Häntä ei koskaan löytynyt ja tammikuussa 1948 hänet julistettiin kuolleeksi

Puhelinmies Niilo ajautui vikakeikalla vihollisen alueelle, eikä hänestä ole sen jälkeen saatu varmaa tietoa.

katoamispäivänään. Kantakorteissa olevan version lisäksi on kerrottu Niilon kuolleen venäläisen pommikoneen konekivääritulitukseen, kun Niilo olisi mennyt ulos ja lähtiessään todennut, etteivät venäläiset häntä ammu. Mikä sitten lienee oikea totuus!

Emilia-äidille myönnettiin haudausapua 3000 Smk toukokuussa 1944 ja Niilo siunattiin sankarihautaan Saloiisiin.

Emilia Ansarannan lehti-ilmoituksia (Lähde K6).

Äidinrakkaus on loputon. Emilia uskoi poikansa vielä palaavan ja yritti kaikin keinoin saada tietoa Niilon kaatumisesta mm. lehti-ilmoituksilla. Hän sai useita vastauksia, joista yksi oli siikajokiselta mieheltä, joka oli ollut Niilon kanssa samassa joukkueessa. Hän kertoi kirjeissään Niilon olleen toista tai kolmatta päivää linjassa, kun hänet lähetettiin yhden aliupseerin kanssa korjaamaan puhelinlinjaa. Kun he eivät tunteneet maastoa, he seurasivat tulenjohdon "tapseja" (puhelinlinja) ja ilmeisesti vääriä. He joutuivat ns. välimaastoon eli linjojen väliin. Kiivaiden taistelujen aikana suomalaiset näkivät kaksi miestä siellä ja luulivat heitä vihollisiksi. Kirjoittajan mielestä Niilo kaatui joko omien tai vihollisen ampumana tai vihollisen tykistökeskityksessä.

Emilia-äiti kirjoitti runoja ja pakinoita Raahan Seutuun nimimerkillä Korpiloukon Kustaava. Kirjoitukset on koottu teokseen "Tuijun valossa". Arkkukarin entisiltä korpimailta nykyiseltä Balkintieltä voi poiketa Korpiloukon Kustaavantielle Niilo Ansarannan lapsuuden maisemiin.

Kauan vartoi Emilia-äiti Korpiloukossa poikaansa Niiloa palaavaksi Karjalan kannakselta. Koskaan ei Niilo enää kotiinsa saapunut ja pikku hiljaa suuren perheen lapset lensivät pesästä ja aika jätti niin Emilian kuin kotona asuneet lapsetkin ja Korpiloukko siirtyi vieraiden omistukseen.

Emilia ja Uuno Ansarannan perheen koti Korpiloukko.

Mattilan sukua hautajaisissa sodan aikaan Tonttulassa Lapaluodon lähellä. Lahja Pokki, Gustaava Ansaranta, Pentti Pokki, Maire , Hilja, Maritta ja Helli Mattila, Irma Ansaranta ja Armas Pokki. Pokit ovat Gustaavan Ruusa-siskon ja Mattilat Adrian-veljen lapsia. (Lähde D9).

Tietoa olen saanut Niilon sukulaisilta. Valokuvat ja lehtileikkeet ovat Maire Junnilalta ja Aarno Ansarannan albumeista.

Aunola Viljami 1898-1941

Palonkylän Aunolassa syntynyt Juho Aleksinpoika Aunola (1875-1934) lähti Amerikkaan ennen armeijaikää. Amerikassa hän avioitui Isostakyröstä lähtöisin olevan Liisa Karhun (1877-1939) kanssa ja heille syntyi Amerikassa lapset Viljami, Elma ja Kalle. **Viljami** (Juho Viljam) syntyi 19.12.1898. Juho Aunola palasi talorahat tienattuaan kotiseudulle ja osti Savolahdesta Mettalan tilan. Mettalassa kuolivat lapsista Elma ja Kalle. Sen jälkeen perheeseen syntyivät Aili, Arvi ja Anni.

Viljami opiskeli Limingan kansanopistossa ja lähti vapaaehtoisena vapaussotaan Raahen vapaaehtoisten komppanian mukana Tampereen seudulle. Vapaussodassa Viljami haavoittui kahdesti, Hämeenkyrössä jalkaan ja Karkussa jalkaan sekä käteen 1918. Sodan jälkeen hän meni kutsuntaan ja sai lykkäystä vuoteen 1922 saakka, jolloin huhtikuussa meni vuodeksi armeijaan Lapualle. Viljami vapautettiin palvelusta marraskuussa todennäköisesti vapaussotaan osallistumisen vuoksi, mutta reserviin siirto tuli huhtikuussa 1923.

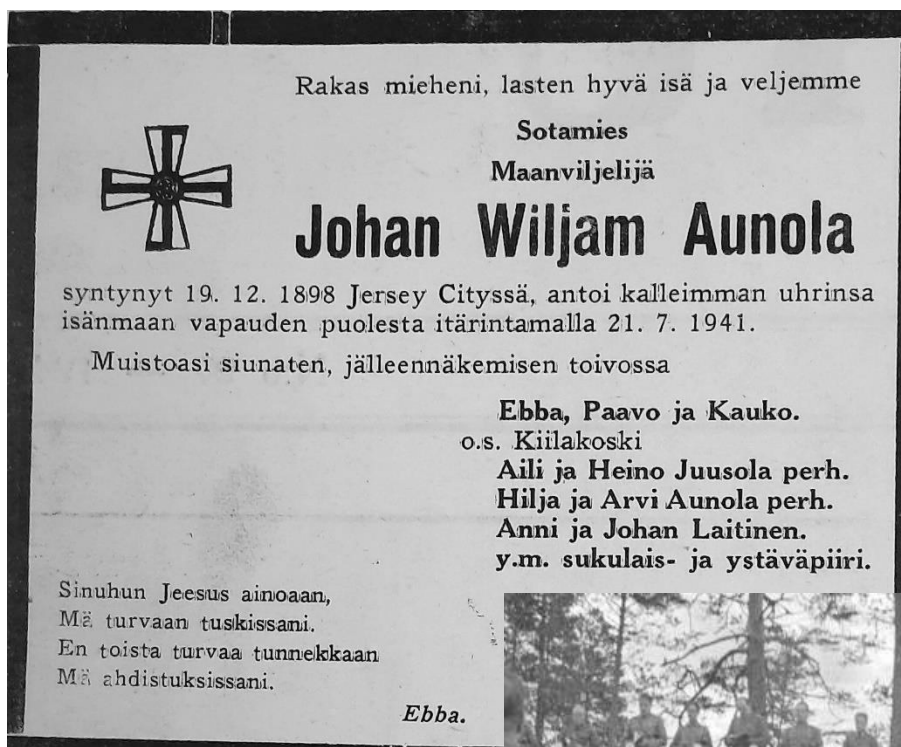
Viljami avioitui naapurin tyttären Ebba Kiilakosken kanssa ja perheeseen syntyivät pojat Paavo ja Kauko. Viljami oli toiminnan mies, joka hoiti myös yhteisiä asioita. Eeva Poukkula muisteli Viljamia avuliaana miehenä, joka eräänä sunnuntaiaamuna oli pyörällä menossa Saloisten kirkkoon vanhaa Kokkolantietä pyytäen naapurin lapsia mukaansa. Tarakalle istui Pentti, tangolle Eeva ja ohjaustangon etupuolelle tehtyyn istuimeen Kyllikki. Kaikilla lapsilla oli taskussaan Viljamin antama kolikko kolehtia varten. Junnilanmäessä vauhti oli jo pelottavan kovaa. Palatessa muu kirkkoväki ihmetteli, kun neljä ihmistä nousi saman pyörän selkään, jolla Viljami palautti lapset turvallisesti koteihinsa.

Ebba, Viljami ja Paavo Aunola jouluna 1938.

Viljamista piti tulla Mettalan seuraava isäntä, mutta uusi sota muutti suunnitelmia. Talvisota alkoi syksyllä 1939 ja Viljamikin sai kutsun astuen palvelukseen helmikuun alussa 1940 toimien kirjurina. Kesäkuussa 1941 jatkosotaan Viljamin ei olisi tarvinnut iän vuoksi ainakaan heti osallistua, mutta juhannuksen alla hän lähti Raahesta Juntusrannan kautta vieraalle maaperälle JR 32:n mukana. Viljamin yksikkö 1./K.K.K./JR 32 eteni heinäkuun alusta alkaen kohti itää hitaasti samalla tietä raivaten. Ensimmäinen kova taistelu vetäytyvää puna-armeijaa vastaan käytiin Pistojoella. Toisen salostelaisen kertoman mukaan joukkueen johtaja huusi, että kaikki monttuun, kohta tulee ”rautaa”. Muita vanhempi Viljami sanoi käyneensä kaksi sotaa, eikä ryssä häneen ole osunut. Verkkaisemmin liikkunut Viljami haavoittui kraanaattikeskityksessä vaikeasti 21.7.1941 ja menehtyi haavoihinsa samana päivänä kenttäsairaалassa. Kersantti Kalevi Saarni kirjoitti siskolleen seuraavana päivänä: *”Olin toissa yönä melko tuiskeessa, kuormasto sai monta tykistökeskitystä. Komppanialta meni siinä kuusi hevosta yksi ajomies ja kaksi haavoittui aika pahoin. Aunolan Viljami oli toinen niistä. Sirpale repi vatsan auki ja ronkkaan aika pahoin. Joko lie kuollut, en tiedä”*.

Viljami haudattiin Juntusrannalla kenttähautaan, josta myöhemmin siirrettiin ja siunattiin Saloisten sankarihautaan.

Viljami haudattiin ensin koruttomin menoin kenttähautaan Juntusrannalle. Syksyllä vainajat siirrettiin ja siunattiin kotipitäjiensä sankarihautoihin. (Lähde D6).

Ebba kasvatti yksin pojat Mettalanmäellä tukenaan naapurissa asuneen Viljamin Arvi-veli perheineen.

Kuvissa Kauko, Paavo ja Ebba Mettalanmäellä 1950-luvulla sekä Kauko ja Paavo 1940-luvun alkupuolella.

Tietoa Viljamista olen saanut Eeva ja Eino Poukkulalta ja kuvat ovat heidän sekä Hilja Joensuun albumeista.

Pohjois-Pohjanmaalla sijaitseva Salon emäpitäjä on perustettu 1300-luvulla. Myöhemmin tunnettiin Salon kappeliseurakunta ja Salon emäseurakunta. Saloisten seurakunta syntyi 1912. Saloisten sankarivainajat -kirja sisältää 75 vainajan tarinat heidän kodista, vanhemmista, sisaruksista, armeija-ajasta sekä sota-ajan tiedot taisteluista ja kaatumisesta tai menehtymisestä sodassa saatuun sairauteen. Kaatumisen jälkeen on kerrottu kodin, perheen, lesken ja orpolasten elämästä sodan jälkeen. Kirja perustuu asiakirjoihin, kirjeisiin, tarinoihin ja omaisten ja sukulaisten haastatteluihin.

